

bota a Artà, tot i esmentar Santa Margalida, i d'Artà a Manacor per tal com Son Cervera i Capdepera constituïen un únic i extens municipi amb Artà fins que se n'independitzaren devers mitjan segle XIX. De Manacor, Binimelis salta a Inca i llavors a Montuïri, al pla, situada com Inca al mig de l'illa i que fins a l'any 1300 incloïa també Algaida, Lluçmajor, Porreres, Felanitx, Campos i Santanyí. Si fa no fa tots aquests termes coincideixen amb els de la Mallorca actual, per bé que un bon grapat dels que aleshores encara eren sufraganis d'altres (com Deià de Vall-demossa, Fornalutx de Sóller, Sant Joan de Sineu, Consell d'Alaró, Costitx de Sencelles...) avui dia són municipis de ple dret igual que els altres i semblantment s'han desmembrat aquests macromunicipis com ara Inca o Montuïri.

En definitiva, l'aparició de l'edició crítica de la *Descripció particular de l'illa de Mallorca e viles* per part de les Publicacions de la Universitat de València i l'Institut Cartogràfic de Catalunya esdevé una aportació significativa a la nostra història cultural. La seva impressió, en aquest sentit, servirà com a fonament per a una futura i primera edició completa en català de la *Història general del Regne de Mallorca* de Joan Binimelis, un autor que, malauradament, és encara, ara com ara, massa desconegut entre nosaltres. Esperem que, com sembla, amb aquesta publicació s'hi comenci a posar remei; de moment, i en aquest sentit, el lector ja té al mercat a la seva disposició un altre llibre de Binimelis: *Sobre els vicis de les dones i el seu tarannà variable / Catàleg de dones especialment sàvies*, sota la direcció d'Alexandre Font Jaume (Leonard Muntaner Editor, 2014).

AGUILÓ, Marià: *Cartes sobre el Renaixement. Materials*, Margalida Tomàs (ed.), Lleida: Punctum, 2014.

JOAN MAS I VIVES

Universitat de les Illes Balears, Departament de Filologia Catalana i Lingüística General
joan.mas@uib.cat

L'incansable activisme cultural de Marià Aguiló en defensa de la cultura catalana és força conegut i també ho és el paper, tan important, que va tenir en la consolidació de la Renaixença. Ningú no posà més fe que ell en la recuperació de l'ús culte de la llengua, ni esmerçà més esforços en l'arreglada dels materials que més podien dignificar-la (obres impreses en català, poesia tradicional, refranyer, rondallística, literatura antiga, mots i citacions per al diccionari, etc.). Tanmateix no arribà a tancar cap dels projectes que endegà i, per això, i pel seu caràcter més aviat indolent, va ser una figura discutida, abans i després de la seva mort. Amb tot, l'edició pòstuma progressiva de les obres que deixà pràcticament més o menys enllestides (els tres volums de les *Poesies completes*, el *Catàleg de obras en llengua catalana impresas desde 1474 hasta 1860*, el *Diccionari Aguiló*, i, més recentment, *l'Obra en prosa*, els *Poemes inicials*, el *Rondallari Aguiló* i els *Focs*

Follets), així com la ponderació molt positiva de la influència que exercí sobre Jacint Verdaguer, Miquel Costa i Llobera o Miquel dels Sants Oliver, per citar només alguns autors destacats, demostren que la seva fama de patriarca indiscutible en el marc de la literatura del segle XIX no és gens immerescuda.

A la Biblioteca Nacional de Catalunya es conserva el seu arxiu, abans propietat de Josep Maria Casacuberta. Es tracta d'un fons molt ric, en què destaca l'extensíssima correspondència que mantingué amb corresponents diversos, i també múltiples esbossos literaris i escrits esparsos de tota mena. En aquest volum se'n publica una de les unitats, la que el mateix autor aplegà a la carpeta de notes o *Cartes sobre el Renaixement*. N'ha tingut cura Margalida Tomàs, que ja tingué la responsabilitat de la catalogació de tot l'arxiu i que, abans i després d'aquesta catalogació, ha signat múltiples treballs sobre Aguiló, cosa que la converteix en la millor especialista sobre la seva vida i sobre moltes de les parcel·les de la seva obra. De fet, en els darrers temps ha intensificat la dedicació als estudis aguilonians i ha publicat algun dels treballs més aclaridors sobre la seva figura, com l'extens article «Les bases intel·lectuals de Marià Aguiló (1825-1850)» (*Anuari Verdaguer*, núm. 21, 2011), exemplar en molts aspectes, i encara més d'agradir perquè es presenta com «un primer capítol de la biografia intel·lectual de Marià Aguiló» que només ella pot escriure.

Els textos reunits en aquest volum són una altra cosa, tot i que la seva edició també té un mèrit especial. Es tracta de notes disperses, escrites la major part durant la dècada del 1880 i primers anys de 1890, a finals de la vida de l'autor. Tenen una voluntat clarament reivindicativa, en el sentit de denunciar la falsedat de les històries que en aquell moment ja havien aparegut sobre la Renaixença. En concret, reclama, més o menys explícitament, que se li reconegui el paper, tan important, que hi va tenir, i denuncia haver-hi estat menystingut i malintencionadament subestimat. Es tracta d'un conjunt bigarrat de paperetes que contenen escrits breus, anotacions esparses, idees apuntades de manera esquemàtica, etc. Marià Aguiló era molt propens a redactar aquesta mena de notes puntuals i aquestes segurament encara podrien ser completades amb materials autògrafs seus conservats en altres arxius. En general, són indicacions molt poc elaborades, que l'editora ha transcrit amb paciència, ha ordenat i ha anotat amb molta informació paral·lela. Un treball meticulós, gens fàcil de portar a terme. En definitiva, una publicació molt útil per a altres recerques.

El llibre és dividit en vuit apartats, cada un dels quals ens deixa veure la presa de posició d'Aguiló sobre alguns dels temes essencials de la història de la cultura catalana de la seva època. Teòricament són fragments de cartes dirigides a un hipotètic interlocutor (identificat, en la majoria de casos, amb el seu amic de joventut Josep Francesc Vich, traspasat però anys abans, el 1859). Estan escrits en català, amb poques excepcions, que corresponen als apunts de les èpoques més antigues, que s'han de situar a finals dels anys cinquanta i durant els seixanta.

Ens mostren la seva sensibilitat, com s'havia fet fort en unes determinades dissensions i com, al final de la seva vida, se sentia decebut per determinats aspec-

tes que el moviment havia anat adquirint. No podem resumir el volum, més matissat del que podríem pensar, encara que també molt repetitiu, però pot ser interessant referir-nos a alguna de les seves idees més obsessives. Entre les més interessants hi ha les que parlen del model de llengua literària que ell proposa. Moltes notes fan referència a la castellanització que patí la llengua a partir del segle XVI. El rebuigi sistemàtic, fins a la desqualificació absoluta, de la literatura escrita en català a partir d'aquell moment, amb el cim de degeneració que suposa la poesia de Vicent Garcia, el rector de Vallfogona. En relació a la literatura contemporània, també desqualifica el teatre de Frederic Soler, «Pitarra», o la dels entremesos tradicionals o la literatura satírica de Guillem Roca i Seguí o Bernat i Baldoví. En el rerefons hi ha el distanciament de tot el que li sembla xaró o grotesc, una tendència que suposa l'enviliment de la literatura, i, per extensió, de la llengua que s'hi usa, sigui en l'època que sigui que s'escrigui. I, al seu parer, no es tracta d'envilir encara més la llengua, sinó d'ennoblir-la. Ell fou acusat de proposar un model de llengua massa arcaic, cosa que el situà al centre de polèmiques molt dures. Se'n defensa; diu una vegada i una altra que mai no ha escrit una paraula que abans no hagi documentat en la llengua viva. Al mateix temps, però, defensa que la llengua de les obres medievals, clàssiques, encara la documenta també en la parla dels muntanyencs, en les contrades apartades, en els refranys dels pagesos il·letrats. Aquests, i la poesia tradicional, guarden el tresor de la llengua, que ja no es troba, en canvi, en la parla, sempre molt castellanitzada, dels escriptors de Barcelona, de formació castellana, que parlen un català molt malmès, pobre, ple de barbarismes. Per això presenta Jacint Verdaguer com l'escriptor que millor reflecteix el geni de la llengua.

Reclama, que es refaci el discurs dominant sobre la història de la Renaixença. Respon sistemàticament les tesis de Rubió i Ors, que el 1880 havia escrit la *Breve reseña del actual renacimiento de la lengua y literatura catalanas*, i de F. M. Tubino, autor de la *Historia del renacimiento literario contemporaneo en Cataluña, Valencia y Baleares*, publicada també el 1880. Rubió s'entossudeix a defensar el seu paper d'iniciador, de cappare del moviment. El llibre de Tubino, en un sentit similar, també és equivocat perquè l'autor es va fiar dels escriptors que entrevistà o consultà i tots volgueren portar l'aigua al seu molí. Aguiló, en canvi, no va voler participar en aquest joc, que considerà poc noble. La història de la Renaixença que ell voldria escriure, en el to menor o confidencial d'aquestes notes, hauria de tenir una altra orientació, més ajustada a la realitat objectiva. Evoca una vegada i una altra els primers temps del moviment, els anys quaranta. Ningú va demostrar aleshores tant d'amor i tanta fidelitat a la llengua. Rubió de seguida va abdicar respecte a les posicions que defensava al pròleg de *Lo gaiter del Llobregat* (1841). Les persones a qui Aguiló més admirava, Pau Piferrer en primer lloc, però també Manuel Milà i Fontanals, el «renyaven» i se'n reien quan llegien els poemes que ell escrivia. Víctor Balaguer era un escriptor castellanitzat, incapaç de llegir els manuscrits i les edicions antigues. Ell mateix li va proporcionar els poemes d'Ausiàs March quan ja tenia més de trenta anys. Això no és el que es conta a la *Breve Reseña* o a la *Historia* de Tubino. Amb la fundació dels Jocs Florals, 1859,

molts començaren a escriure poesia en català, pel prestigi de la festa. Els considerava uns nouvinguts i no els té gaire afecte. Les paraules més contundents es giren contra Antoni de Bofarull, l'escriptor que més el fustigà. Segons Aguiló, la seva animadversió té l'origen en els resultats negatius que obtingué quan concursà als Jocs i ell n'era mantenidor. I en les crítiques que, en privat, li va fer quan el 1862 aparegué la seva novel·la *L'orfeneta de Menàrguens*, escrita, a parer seu, en un català molt castellanitzat. També es mostra contundent contra els que tractaven de polititzar, ja al final de l'etapa, el moviment. Aguiló defensava una Renaixença basada en la recuperació de l'esplendor antiga i la tradició. També una Renaixença que tingués les arrels en la fe religiosa. Pensava que havia estat la Providència qui l'havia fet possible, no la voluntat de cap home. No responia a cap programa predeterminat, sinó a la prodigiosa aparició d'obres espontànies, la primera *La pàtria* (1833), d'Aribau, al marge de la intenció amb què l'havia escrita el seu autor. Els qui ara utilitzaven la llengua per introduir corrents francesos com el realisme, o la feien servir d'estendard en els debats polítics, la desnaturalitzen. El «renaixement» que ell proposa va lligat a la història pròpia i s'ha de situar al costat de la religió perquè és Déu qui ha permès que es produeixi.

Podríem insistir en moltes altres idees, però difícilment les exhauriríem. En definitiva, resta clara una determinada visió sobre la cultura catalana de l'època que potser en cap altre lloc trobaríem exposada amb tanta profusió de detalls i tan en primera persona. Aquest és el valor més gran dels textos que s'editen en aquest llibre.

SOTELO VÁZQUEZ, Adolfo: *De Cataluña y España. Relaciones culturales y literarias (1868-1960)*, Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2014.

JOSEP MURGADES

Universitat de Barcelona

murgades@ub.edu

És, en termes absoluts, la d'aquest llibre, una aportació important. Considerable. L'autor hi recull, en vint-i-sis capítols, fins a trenta articles i conferències (mai no hauria estat de més indicar-ne data i lloc d'aparició o d'exposició primigènies); d'elaboració i de publicació dilatades al llarg del període comprès entre 1997 i 2013 (fet que excusa allò que, tant d'oportú com d'oportunist, pugui haver-hi en l'aplec en volum d'uns tals materials justament ara).

Títol i subtítol de l'obra resultant són sobradament aclaridors de la naturalesa i fins de la intencionalitat d'aquesta.

El títol, *concessio* a còpia d'equiparar retòricament *pars* amb *toto* (o almenys així deuen creure-ho molts), realça l'equipol·lent reciprocitat d'influències entre